

ASPECTE PRIVIND VIAȚA BISERICESCĂ A MEGLENOROMÂNILOR LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

La începutul secolului XX, statul otoman traversa o perioadă critică, datorată amplificării mișcării pentru afirmarea identității naționale, în special a populațiilor din zona europeană a acestuia. Un exemplu elocvent în acest sens îl oferă grupul de români balcanici, vorbitori ai dialectului meglenoromân¹, din localitățile Huma (Uma), Liumnița (Lumnița), Cupa, Oșini (Oșani), Birislav (Berislav), Lugunța (Lundzini), Țârnăreca (Țârnă Reka) ș.a., situate în arealul regiunii Meglenia².

Prin urmare, în această perioadă, unul dintre principalele obiective ale românilor balcanici a fost obținerea unei vieți bisericești proprii, independentă de Patriarhia Ecumenică. Cum bine se știe, biserica a reprezentat coloana fundamentală a spiritualității tuturor românilor, prin intermediul căreia au reușit să-și păstreze, de-a lungul timpului, identitatea, limba și, nu în ultimul rând, tradiția originii.

Principalul obstacol care a împiedicat dezvoltarea normală și, în același timp, legitimă, a unei vieți bisericești, proprii, a românilor din Peninsula Balcanică, l-a reprezentat Patriarhia Ecumenică. Astfel, sub pretextul că nu poate accepta să piardă un număr important de supuși ortodocși care manifestau sentimente naționale românești și de apropiere față de Biserica Ortodoxă Română, autoritățile ecleziastice grecești au recurs la acțiuni de intimidare față de aceștia. La început de mai mică intensitate, ele se vor amplifica din a doua jumătate a primului deceniu al secolului XX, atingând cote destul de înalte, în ciuda rezistenței opuse de cei care, în unele cazuri, și-au sacrificat viața pe „altarul românismului”.

Dacă acesta a fost pretextul, principalul motiv a fost acela că nici Patriarhia Ecumenică și nici autoritățile politice de la Atena nu doreau să recunoască existența unui millet vlah care, deși departe de granițele statului național, nutrea sentimentul apartenenței la poporul român. Prin urmare, în această perioadă, vârful de lance al politicii naționaliste grecești a fost, fără îndoială, biserica grecească. Acestea erau, în esență, condițiile în care avea să evolueze viața bisericească a meglenoromânilor, la începutul secolului XX.

Într-un raport din toamna anului 1900, în care consulul României

la Salonic, Alexandru Pădeanu, prezenta o dare de seamă asupra chestiunii culturale și bisericești a naționalităților creștine din Bitolia și împrejurimi, sublinia, între altele, că starea românilor, în comparație cu cea a bulgarilor, sârbilor și grecilor, era cea mai critică, însă, în localitățile unde preoții români au reușit să slujească în limba română, românismul a prins rădăcini puternice³.

După cum afirmam mai înainte, meglenoromânii au reprezentat un model elocvent în ceea ce privește participarea la lupta pentru afirmarea identității naționale, fiind, totodată, unul dintre bastioanele românismului din Turcia europeană, în această perioadă, fapt demonstrat prin oficierea serviciului divin în limba română și prin inexistența bisericilor și a preoților greci în localitățile lor. Mărturie în această privință ne este *Tabloul statistic al bisericilor și preoților pe anul școlar 1903-1904*⁴, din care am extras următoarele informații statistice:

"- Birislav, trei preoți; cântăreții citesc și cântă românește la strană; biserica greacă nu există.

- Cupa, doi preoți; cântăreții citesc și cântă românește la strană; biserica greacă nu există.

- Huma, doi preoți; cântăreții citesc și cântă românește la strană; biserica greacă nu există.

- Lumnița, patru preoți; cântăreții citesc și cântă românește la strană; biserica greacă nu există.

- Lugunța, doi preoți; cântăreții citesc și cântă românește la strană; biserica greacă nu există.

- Oșani, cinci preoți; cântăreții citesc și cântă românește la strană; biserica greacă nu există."

Toate acestea nu s-ar fi putut realiza, însă, fără sprijinul financiar al statului român, care a depus nenumărate eforturi pentru a putea oferi condițiile necesare desfășurării unei vieți bisericești proprii, prin susținerea construirii de biserici românești și, nu în ultimul rând, prin susținerea financiară a preoților și cântăreților români⁵.

Emiterea tezkerelei din data de 10/23 mai 1905, de către ministrul otoman al Justiției și Cultelor, Abd ur Rahman-Pașa, a oferit, oficial, cadrul legislativ necesar săvârșirii nestingherite a serviciului divin în limba română, cu condiția de a nu ieși de sub ascultarea Patriarhiei Ecumenice⁶. Aceasta a reacționat dur, nerecunoscând drepturile legitime ale românilor balcanici. Dacă ar fi dovedit un spirit de reală toleranță, Sinodul ar fi putut acorda acestora, fără nici o încălcare a canoanelor, un statut asemănător celui de care se bucurau, spre exemplu, sârbii și astfel să se fi rezolvat, de comun acord, și problema drepturilor religioase ale românilor din cuprinsul Turciei europene⁷. Prin urmare, în loc de toleranță, Patriarhia Ecumenică a „oferit” o înăsprire a propagandei antiromânești care s-a manifestat, de multe

ori, sub forma unor acțiuni teroriste, cărora le-au căzut victime și membri din rândul comunității de meglenoromâni⁸. De altfel, din acest moment și până la victoria Junilor turci din 1908, în ciuda problemelor pricinuite de autoritățile ecleziastice grecești, viața bisericească a românilor balcanici a înregistrat unele progrese, în special, în privința condițiilor materiale de desfășurare a cultului.

În contextul general al începutului de democratizare a vieții politice a statului otoman, datorat victoriei Junilor turci, se spera și rezolvarea „chestiunii bisericești” a românilor de aici. Numeroasele întruniri și dezbateri, atât în Balcani, cât și în România, au avut drept obiectiv afirmarea aceluiași program bisericesc urmărit în perioada anterioară.

Semnificative în acest sens au fost discuțiile din cadrul Congresului de la Bitolia, din 10-12 iulie 1910, de altfel și singurul recunoscut de autoritățile otomane ca reprezentând interesele comunității românești din Turcia europeană, privind problema independenței religioase, prin organizarea unui episcopat cu un regim legal, recunoscut și garantat⁹. Luând act de hotărârile adoptate aici, reprezentanții comunităților românești din Meglenia, întruniți la Mănăstirea Sf. Arhangheli din Oșini, în data de 20 iulie 1910, au admis că: „...în chestiunea unui cap bisericesc suntem cu totul de acord cu hotărârile congresului”¹⁰.

Dezbaterile privind rezolvarea acestei chestiuni au continuat astfel încât, un an mai târziu, la data de 23 august 1911, întruniți în localitatea Huma, meglenoromânii au adoptat următoarea rezoluție: „*Fericțiți și datori a mulțumi pentru mărinimoasa idee și inițiativă de a se cere și părerea noastră, a poporului de jos, asupra chestiunii privitoare la soluția care ne convine, declarăm că noi suntem pentru ruperea definitivă a relațiilor cu Patriarhia și pentru instituirea unui episcopat național independent. Iar această rezoluție a noastră o confirmăm cu cea forță a convingerii noastre în sensul citat mai sus*”¹¹.

Lupta pentru afirmarea unei vieți bisericești proprii și, în special, înființarea unui episcopat românesc în Balcani, în afara conținutului intrinsec, de natură religioasă, era motivată, fără îndoială, de considerente naționale. Din nefericire, dacă celelalte populații ortodoxe din Balcani obținuseră drepturile religioase legitime, în privința românilor balcanici, Patriarhia Ecumenică a rămas intransigentă¹².

Spre sfârșitul anului 1911, comunitățile românești din Turcia europeană și Societatea de Cultură Macedo-Română vedeau drept posibilă calea rezolvării înființării episcopatului printr-o politică a „faptului împlinit”, adică organizarea episcopatului propriu, chiar cu riscul ruperii relațiilor cu Patriarhia Ecumenică, însă această chestiune

nu s-a materializat.

Înainte de izbucnirea primului război balcanic (1912), în ciuda obstacolelor de tot felul, datorate, în primul rând, politicii intolerante dusă de autoritățile ecleziastice grecești, numărul bisericilor din Meglenia în care se slujea în limba română s-a schimbat, după cum reiese din *Situația școlară și bisericească a aromânilor în anul 1912 pe circumscriptii, învățământ primar și secundar, elevi și cadre didactice, biserici, preoți și dascăli*¹³ :

“- Birislav, o biserică; un preot; doi dascăli.

- Cupa, o biserică; un preot; doi dascăli.

- Ghevgheli, o biserică; un preot.

- Huma, o biserică; un preot; doi dascăli.

- Liumnița, o biserică; doi preoți; doi dascăli.

- Luğunța, o biserică; doi preoți; doi dascăli.

- Oșani, patru preoți; patru dascăli.

- Țárnăreca, o biserică; un preot; doi dascăli.”

După cum se observă, numărul bisericilor în care meglenoromânii săvârșeau serviciul divin în limba română a crescut cu două, comparativ cu anii 1902-1903, respectiv câte o biserică în localitățile Ghevgheli și Țárnăreca, în timp ce numărul preoților a scăzut cu cinci, pentru aceeași perioadă supusă analizei noastre.

În timpul primului război balcanic, românii din Turcia europeană, prin reprezentanții lor, au militat pentru drepturi naționale și autonomie, inclusiv acela al unui episcopat, idee îmbrățișată și de guvernul de atunci, condus de Titu Maiorescu. Separat, autoritățile politice conducătoare de la București au urmărit rezolvarea problemei românilor balcanici în cadrul noilor realități politice care se conturau în Peninsula Balcanică, obținând recunoașterea pe viitor, în statele successorale ale celui otoman, a unei autonomii școlare și bisericești¹⁴. Mai mult, Titu Maiorescu a cerut consultații suplimentare în vederea rezolvării chestiunii bisericești și, în urma numeroaselor consultații și demersuri, se părea că problema urma a se realiza într-un mod favorabil pentru românii de aici¹⁵.

S-a ajuns astfel, în ianuarie 1914, la elaborarea documentului „Statutul fundărei episcopiei trebuitoare pentru macedo-români”¹⁶, care prevedea, între altele: înființarea unei episcopii special pentru românii din Macedonia, cu sediul la Craiova sau în unul dintre orașele din apropiere, sub numele de „Eparhia Dunării de Sus cu Macedonia”; episcopul să fie ales după canoanele Bisericii Ortodoxe Române, să fie sufragantul Arhiepiscopiei Ungro-Vlahiei și membru al Sinodului ș.a.¹⁷.

Izbucnirea primului război mondial, în vara anului 1914, a găsit această problemă încă nerezolvată, ba, mai mult, după încheierea acestuia, când s-a ajuns la tratativele de pace, această chestiune nu a

NOTE

1. Meglenoromânii au nutrit aceleași aspirații ca și frații lor aromânii astfel încât, de multe ori, când se face referire la mișcarea națională a românilor balcanici, aceasta îi include atât pe aromâni, cât și pe meglenoromâni, ambele grupuri manifestându-se, de altfel, în cadrul aceluiași program politic.
2. Theodor Capidan, *Meglenoromânii*, vol. I *Istoria și graiul lor*, Cultura Națională, București, 1925, p. 5-7; vezi și Virgil Coman, *Meglenoromânii la începutul secolului XX. Evoluții în plan politic*, în „Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza din Iași” (serie nouă), tom XLVI-XLVII, 2000-2001, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2003, p.149-151
3. Adina Berciu-Drăghicescu, *Românii din Balcani. Cultură și spiritualitate. Sfârșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea*, Ed. Globus, București, 1996, p.166
4. *Ibidem*, p.252.
5. Max Demeter Peyffus, *Chestiunea Aromânească. Evoluția ei de la origini până la Pacea de la București (1913) și poziția Austro-Ungariei*, Ed. enciclopedică, București, 1994, p.82-89
6. *Ibidem* p. 91
7. *Ibidem*, p. 92
8. *Ibidem*, p. 94
9. Gheorghe Zbucnea, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică (secolele XVIII-XX)*, Ed. Biblioteca Bucureștilor, București, 1999, p. 191
10. Vezi în această privință, *Protestul comunităților în contra dezideratelor congresului din Bitolia* în, „Românul de la Pind”, București, VIII, nr. 26(359), 1 august 1910, p.1
11. Apud Gh. Zbucnea, *op. cit.*, p. 148
12. *Ibidem*, p.153
13. *Românii de la sud de Dunăre. Documente* (coordonatori Stelian Brezeanu, Gheorghe Zbucnea), Arhivele Naționale ale României, București, 1997, p. 246
14. Gh. Zbucnea, *op. cit.*, p. 156
15. *Ibidem*, p. 156-158
16. *Ibidem*, p. 161
17. *Ibidem*, p. 162

ASPECTS REGARDING MEGLENOROMANIANS' RELIGIOUS LIFE AT THE BEGINNING OF 20TH CENTURY

Abstract

At the beginning of the 20th century, the Ottoman state went through a critical period, due to the vast movement for declaration of national identity, especially that of the European populations. A good example is represented by the Meglenoromanians from: Huma (Uma), Liurnita (Lurnita), Cupa, Osini (Osani), Birislav (Berislav), Lugunta (Lundzini), Tarnareca (Tarna-Reka), who succeeded to impose Romanian language and priests into their religious service contrary to Greek language and priests imposed by Ecumenic Patriarchy.